

Anadolu'da Güç Dengeleri: Selçuklu-İlhanlı Rekabetinde Türkmenlerin Rolü

The Balance of Power in Anatolia: The Role of the Turkmens in the Seljuk-Ilkhanid Rivalry

Galip BİNGÖL^{1(*)}

ÖZET

Bu çalışma, XIII. yüzyılın sonlarında Anadolu'da çözölen merkezi otoritenin meydana getirdiği siyasi boşlukta Türkmen topluluklarının üstlendiği rolü, Selçuklu-İlhanlı rekabeti bağlamında ele almaktadır. Selçuklu Devleti'nin zayıflamasıyla birlikte Anadolu'nun idaresinde belirginleşen güç kırılmaları, İlhanlıların bölge üzerindeki tahakkümünü artırırken, Türkmen unsurlarının yerel siyaset üzerindeki etkisini de derinleştirmiştir. Bu dönemde Türkmenler yalnızca pasif birer tebaa değil, aksine kendi siyasal, askeri ve kültürel ajandaları bulunan etkin aktörler olarak öne çıkmıştır. Özellikle Batı Anadolu ve çevresinde yoğunlaşan Türkmen beyliklerinin örgütlenme biçimleri, İlhanlı merkezleşme politikalarına karşı geliştirdikleri direnç stratejileri ve yerel halkla kurdukları ilişkiler, bölgedeki güç dengelerini yeniden şekillendirmiştir. Bu bağlamda Türkmen hareketleri, hem merkezi otoriteye karşı bir muhalefet hem de yerel iktidar kurma çabasının yansıması olarak değerlendirilmiştir. Çalışma, Türkmenlerin yalnızca askeri değil; aynı zamanda sosyal yapıları, kültürel kimlikleri ve yönetsel yaklaşımlarını da inceleyerek, uç bölgelerde oluşan alternatif siyasi yapılanmaları ortaya koymaktadır. Böylelikle Anadolu'daki güç dengeleri çok aktörlü bir yapıda yeniden yorumlanmaktadır. Türkmenlerin bu özgün konumu, ilerleyen yüzyıllarda kurulacak beylikler ve Türk-İslam sentezinin oluşumunda belirleyici bir unsur olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Selçuklu Devleti, Türkmenler, Anadolu Beylikleri, İlhanlılar, Anadolu.

ABSTRACT

This study examines the role of Turkmen communities in the political vacuum that emerged in Anatolia in the late 13th century, within the context of Seljuk-Ilkhanid rivalry. As the Seljuk state weakened, the fragmentation of power in Anatolia not only increased Ilkhanid dominance but also enhanced the influence of Turkmen groups on local politics. During this period, Turkmens were not merely passive subjects; rather, they acted as active agents with their own political, military, and cultural agendas. The organizational structures of Turkmen principalities, particularly in Western Anatolia, their strategies of resistance against Ilkhanid centralization, and their interactions with local populations reshaped regional power dynamics. Turkmen movements are thus seen both as opposition to central authority and as efforts to build autonomous local power structures. Beyond military revolts, this study also explores their social structures, cultural identities, and administrative practices, revealing the emergence of alternative political formations in frontier regions. In doing so, the balance of power in Anatolia is reinterpreted as a multi-actor process shaped by dynamic local forces. The distinctive role of the Turkmens in the 13th century laid the foundations for the rise of later principalities and the development of the Turko-Islamic synthesis in Anatolia.

* Responsible Author/Sorumlu yazar Galip Bingöl

³ University of Toronto,
bingolga.bingapl@utoronto.ca,
0000-0002-3664-345X

Article History/Makale Tarihi:

Received/Teslim :16.02.2025
Accepted/Kabul :26.05.2025
Published/Yayımlama :30.06.2021

Cited/Atıf:

Soyadı, A. (2020). Anadolu'da gGüç dengeleri: Selçuklu-İlhanlı rekabetinde Türkmenlerin rolü, *Bulanık MYO Sosyal Bilimler Dergisi* (BULSODER), 3(1), 34-45

Copyright/Telif Hakkı

Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC)'nın hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makaledir.

Keywords: Seljuk State of Turkey, Turkmens, Anatolian Principalities, Ilkhanids, Anatolia.

GİRİŞ

XIII. yüzyıl Anadolu'su, siyasî, askerî ve toplumsal yapıyı derinden sarsan çok katmanlı bir dönüşüm sürecine sahne olmuştur. Anadolu Selçuklu Devleti'nin 1243 Köseadağ Savaşı sonrasında İlhanlılara tâbi hâle gelmesiyle merkezî otorite zayıflarken, bu otorite boşluğu, özellikle taşrada yeni aktörlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Moğol istilalarının yıkıcı etkisi, sadece fizikî tahribata yol açmakla kalmamış; aynı zamanda devlet-millet ilişkilerinde de kalıcı kırılmalar meydana getirmiştir. Aynı dönemde Bizans İmparatorluğu, özellikle II. İmparator Andronikos Palaiologos döneminde Batı Anadolu'daki sınır politikalarını yeniden canlandırarak bölgedeki güç dengelerini etkileyen bir unsur hâline gelmiştir (Korobeinikov, 2014). Bu karmaşık ve çok aktörlü ortamda, Anadolu'nun Batı kesiminde yerleşik olmayan, yarı göçebe hayat tarzını sürdüren Türkmen grupların sosyo-politik varlığı daha görünür hâle gelmiştir. Malazgirt Zaferi'nin ardından Anadolu'ya dalgalar hâlinde gelen Türkmenler, önce uç bölgelerde konar-göçer şekilde yaşamış; zamanla ise kalıcı yerleşim birimleri kurarak siyasî ve askerî güç odaklarına dönüşmüşlerdir. Ankara, Kastamonu, Denizli ve çevresi gibi bölgeler, bu göç dalgalarının sonucu olarak yoğun Türkmen nüfusunun yerleştiği sahalara hâline gelmiştir. Bu sahalara yalnızca birer iskân alanı değil, aynı zamanda siyasî ve kültürel etkileşim bölgeleri olarak da işlev görmüştür. Batı Anadolu ve havalisi, coğrafi konumu itibarıyla hem yaylak-kışlak döngüsüne elverişli arazi yapısına sahip olması, hem de Bizans ve Moğol (İlhanlı) sınırlarına yakınlığı sebebiyle bir geçiş hattı ve mücadele sahası niteliği kazanmıştır. Bu bölgede faaliyet gösteren Türkmen gruplar, hem Anadolu Selçuklu merkezi ile hem de İlhanlı idaresiyle zaman zaman iş birliği içinde, zaman zaman ise çatışma eksenli ilişkiler geliştirmişlerdir. Söz konusu Türkmen toplulukları, sadece askerî varlıklarıyla değil, aynı zamanda siyasal talepleri ve kurumsallaşma eğilimleriyle de dikkat çekmiş; uç beyliklerinin temellerini atarak Anadolu'nun siyasî haritasını yeniden şekillendirmişlerdir (Baykara, 2007).

Bu makalede, Batı Anadolu'da ortaya çıkan Türkmen unsurların XIII. yüzyıldaki siyasal ve toplumsal yükselişi ele alınacaktır. Özellikle Batı Anadolu ve çevresinde yoğunlaşan Türkmen hareketliliği, bu toplulukların İlhanlı-Selçuklu-Bizans üçgeninde geliştirdiği stratejiler bağlamında incelenecek; Türkmenlerin merkezî otoriteye karşı takındıkları tavır, kurdukları yerel güç ağları ve beyliğe evrilen yapıları tarihsel bir perspektif içerisinde analiz edilecektir. Bu bağlamda, yalnızca siyasî gelişmelere değil, aynı zamanda sosyo-kültürel dönüşüm süreçlerine de ışık tutulacaktır.

1. Moğol İstilasası Sonrası Anadolu'da Siyasal ve Toplumsal Dönüşüm

XIII. yüzyılın başlarında Anadolu, hem Doğu'dan gelen Moğol istilalarının baskısı hem de Anadolu Selçuklu Devleti içerisindeki içsel siyasî çözümler neticesinde önemli bir demografik ve toplumsal dönüşüm sürecine girmiştir. Bu dönüşümün en dikkat çekici boyutlarından biri, göçebe yaşam tarzını sürdüren Türkmen topluluklarının Anadolu topraklarında hızla yayılarak nüfus ve güç bakımından etkin aktörler hâline gelmeleridir. Malazgirt Zaferi'nden (1071) itibaren artan bu hareketlilik, Moğol istilasının etkisiyle daha da ivme kazanmış; göçebe unsurlar, özellikle sınır ve uç bölgelerine yerleşerek hem coğrafi hem de siyasal açıdan yeni bir güç denklemini meydana getirmiştir (Çopur, 2012). Nitekim bu dönemde, Ankara civarında 30 bin, Kastamonu çevresinde 100 bin ve Denizli bölgesinde ise yaklaşık 200 bin çadırdan oluşan Türkmen nüfusunun varlığı dikkat çekmektedir (Cahen, 2011). Bu sayılar, yalnızca kitlesel bir nüfus hareketini değil, aynı zamanda Türkmenlerin, merkezî otoritenin zayıfladığı alanlarda siyasî ve askerî açıdan belirleyici roller üstlendiğini göstermektedir. Anadolu'nun batısında, Eskişehir'den Kütahya'ya kadar uzanan dağlık sahalarda 300 bine varan nüfusuyla bir diğer büyük Türkmen grubunun yer alması (Korobeinikov, 2014; Sümer, 1992), bu durumun sadece yerel bir olgu değil, Anadolu geneline yayılan bir toplumsal yapı dönüşümü olduğunu ortaya koymaktadır. Bu Türkmen topluluklarının Denizli'nin batısına uzanan dağlık alanları yaylak olarak kullanmaları, bu coğrafyanın halk arasında zamanla "Türkmen Dağları" olarak anılmasına neden olmuştur (Koca, 1996). Söz konusu yaylak-kışlak düzeni, sadece bir iktisadî faaliyet biçimi değil, aynı zamanda göçebe yaşam tarzının doğayla olan ilişkisini, çevreye uyum sağlama stratejisini ve mekânsal tercihlerindeki askerî-siyasî hassasiyetleri de göstermektedir.

Yaylakların yüksek ve korunaklı alanlara kurulması, Türkmenlerin muhtemel saldırılara karşı savunma reflekslerinin ve yer seçimi konusundaki deneyimlerinin de bir göstergesidir. Moğol istilasından kaçarak Anadolu'ya yönelen bu göçebe grupların önemli bir kısmı, Lâdik (Denizli), Dalaman ve Honaz çevresine yerleşmiştir. Bu bölge, 1097 yılında I. Haçlı Seferi sırasında yeniden Bizans'ın kontrolüne geçmiş; ancak XII. yüzyıl boyunca Türkler ile Bizanslılar arasında sık sık el değiştirmiştir (Korobeinikov, 2014). Nihayetinde 1206 yılında kesin olarak Türk hâkimiyetine giren bölge, Anadolu Selçuklu Devleti'nin kontrolüne dâhil edilmiştir (Anna Komnena, 1994). Bu tür sınır bölgelerinde yaşanan el değiştirmeler, yalnızca askeri sonuçlar doğurmamış; aynı zamanda bölgede kalıcı idari ve kültürel yapıların şekillenmesi üzerinde de belirleyici etkiler oluşturmuştur. Bu süreçte Türkmenler, yalnızca savaşçı nitelikleriyle değil; aynı zamanda bölgedeki nüfus yapısını dönüştürerek, köy ve kasabalar üzerindeki etkinliklerini artırarak, yerleşim düzenini yeniden inşa etmişlerdir. Özellikle Bizans-Selçuklu rekabetinden faydalanan Türkmenler, bu siyasi boşluk ortamında kendilerine yarı bağımsız alanlar oluşturarak hem askerî hem de toplumsal olarak güçlü bir konum elde etmişlerdir. Bu durum, İslamî-Türk kültürünün bölgeye yerleşmesine zemin hazırlarken, Türkmen yerleşimlerinin mimarî, tarımsal ve toplumsal yapıları da zamanla bölge kimliğinin ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir. Bu bağlamda, Denizli çevresinde yoğunlukla yerleşen ve Salur boyuna mensup olduğu bilinen Türkmen toplulukları, çevredeki yerel unsurlarla etkileşime girerek hem Türk kültürünü yaymış hem de mevcut yerel geleneklerle harmanlanmış özgün bir kültürel sentez üretmişlerdir. Bu kültürel etkileşim, yalnızca halk yaşamına değil; aynı zamanda inanç sistemlerine, halk anlatılarına ve toplumsal ilişki biçimlerine de yansımıştır. Ayrıca bu dönemde sıkça başvurulan "kılıç hakkı" terimi, yalnızca askerî bir zaferin değil, aynı zamanda fethedilen topraklar üzerindeki meşruiyetin ve dinî temsilin ifadesi olarak da önemli bir yer tutmaktadır. Türkmenlerin bu anlayış çerçevesinde Denizli ve çevresinde tesis ettikleri egemenlik, yalnızca askeri bir zafer olarak değil; aynı zamanda bir kültürel ve kimlik kazanım olarak da değerlendirilmektedir (Koca, 1996). XIII. yüzyılın ortalarından itibaren Lâdik bölgesi, Afyonkarahisar ve Honaz ile birlikte Sahip Ata Fâhru'd-dîn Alî'nin çocuklarına iktâ olarak tahsis edilmiştir. Bu uygulama, yalnızca bir mülk dağıtımı değil; Türkmen beyleri ile Selçuklu merkezi otoritesi arasındaki siyasi ittifakların derinleştiği bir yapının göstergesi olmuştur. İktâ sisteminin yerel düzeydeki uygulamaları, Türkmen unsurlarının hem askerî güçlerini hem de sosyo-politik etkilerini artırmış; onları bölgesel iktidarın asli unsurları haline getirmiştir. Bu bağlamda Lâdik ve çevresi, Selçuklu yönetiminin uç beyleriyle kurduğu pragmatik ilişkilere sahne olmuştur. Ancak 1261 yılında, Mehmed Bey'in Türkiye Selçuklu yönetimine başkaldırarak Hülegü Han'a bağlılığını ilan etmesi, bu dengeleri köklü biçimde değiştirmiştir. Bu adım yalnızca merkezi otoriteye karşı bir isyan değil, aynı zamanda Türkmenlerin yerleşik hayata geçişini hızlandıran ve kendi siyasi yapılarını tesis ettikleri bir sürecin başlangıcını simgeler. Bu noktada Denizli Beyliği'nin ortaya çıkışı, göçebe unsurların yerel hâkimiyetlerini kurumsallaştırdığı önemli bir tarihsel kırılma olarak değerlendirilmelidir (Merçil, 1985). Mehmed Bey, siyasi kariyerinin ilk yıllarında Türkiye Selçuklu Devleti'nin sadık bir uç beyi olarak tanınmış ve bu sadakati, başkent Konya'ya yaptığı düzenli ziyaretlerle pekiştirmiştir. Bu ziyaretler, yalnızca protokol gereği değil, aynı zamanda merkezi yönetimle bağlarını diri tutma amacını taşıyan sembolik adımlardır. Devlete olan bağlılığını, hem yönetsel istikrarı sağlamak hem de beyliğinin meşruiyetini pekiştirmek adına oldukça dikkatli biçimde sürdüren Mehmed Bey, vergi yükümlülüklerini zamanında yerine getirerek klasik Selçuklu bürokrasisinin bir parçası olarak hareket etmiştir (Turan, 1971). Bu tavır, o dönemdeki birçok Türkmen beyi gibi Mehmed Bey'in de Selçuklu hanedanına bağlılığını koruma arzusunu yansıtmaktadır. Ancak Türkmenlerin merkezden gördüğü muamele zamanla değişmiş, sert ve dışlayıcı bir siyaset izlenmeye başlanmıştır. Bu durum, yalnızca Mehmed Bey'in değil, genel anlamda Türkmen beylerinin de Selçuklu otoritesine olan güvenini zedelemiştir. Mehmed Bey'in başlangıçta Sultan II. İzzeddîn Keykâvus ile geliştirdiği güçlü ilişkiler, onun Denizli yöresine yerleşmesini mümkün kılmıştı. Ancak Anadolu'daki siyasi konjonktürün değişmesi, Mehmed Bey'i Türkiye Selçuklu Devleti'ne karşı daha temkinli ve zamanla muhalif bir tutum takınmaya sevk etmiştir (Baykara, 2007). Türkmenlerin Türkiye Selçuklu Devleti'ne karşı cephe almalarının temel sebeplerinden biri, 1257 yılında Sultan II. İzzeddîn Keykâvus'un dış destek arayışının bir sonucu olarak bölgeye bir Bizans garnizonunun yerleştirilmesiydi. Selçuklu yönetiminin bu hamlesi, Türkmenlerin yerleşik düzenlerini tehdit etmekle kalmamış, aynı zamanda onların egemenlik alanını da daraltmıştır. Ancak, bu garnizonun uzun süreli varlık gösterememesi, bölgedeki Türkmen nüfusunun güçlenmesine ve yerel direncin artmasına yol açmıştır. Denizli gibi yoğun Türkmen nüfusuna sahip bölgelerde Bizans askerî

varlığı, sadece teorik bir statü kazanmış ve kısa süre içinde Türkmenler tarafından etkisiz hale getirilmiştir. Türkmenlerin, Selçuklu otoritesinden bağımsız hareket etme isteği, Bizans'a devredildiği öne sürülen bu toprakların gerçekte hiç de devredilmiş olmadığını gösterir (Korobeinikov, 2014). Yerel Türkmen toplulukları, özellikle Denizli ve çevresinde, Bizans kuvvetlerini bölgeden çıkararak şehri yeniden kontrol altına almışlardır. 1259 yılı itibarıyla, bölge yeniden Türkmenlerin egemenliğine girmiştir. Bu dönemde, Türkmenlerin başında "el-Ucî" yani Uç Beyi unvanıyla tanınan bir liderin bulunduğu ve bu liderin bölgedeki direnişin başını çektiği kaynaklarda belirtilmektedir (Cahen, 2011). 1259 yılından itibaren Türkmenler, Rumların Denizli'ye tekrar girmesine kesinlikle müsaade etmemiş, hatta onları tamamen bölgeden uzaklaştırmışlardır. II. İzzeddîn Keykâvus'un, kendi güvenliğini sağlamak amacıyla yaptığı ve bölgeyi Bizans'a bırakmayı öngören anlaşmaya rağmen, Türkmenler şehri ve çevresini ellerinde tutmuş, bunu Türk fetih geleneğine uygun şekilde "kılıç hakkı" olarak kabul etmişlerdir. Bölgedeki Türkmen toplulukları, başta Mehmed Bey olmak üzere kardeşi İlyas, damadı Alî ve akrabaları Salur ile Sevinç Beyler'in yönetimi altında bulunuyordu (Turan, 1998). Bu gruplar arasındaki tek Oğuz boyu adı olan "Salur", Salur boyunun bu Türkmenler içinde önemli bir rol oynadığını açıkça göstermektedir (Ekici, 2012). Mehmed Bey'in hangi Türkmen boyuna mensup olduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte, dönemin kaynaklarında "Büyük Uç Emîri" olarak anıldığı ve soyunun Kayı boyuna dayandığı yönünde görüşler bulunmaktadır. Türkmenler, Denizli bölgesindeki hâkimiyetlerini resmîleştirmek amacıyla, ismi belirtilmeyen bir elçiye Hülegü Han'a göndererek doğrudan ona bağlanma taleplerini iletmışlerdir (Baykara, 2007).

Bu diplomatik girişimin arkasındaki temel neden, 1262 yılında Selçuklu tahtında yaşanan siyasi değişimdir. IV. Rükneddîn Kılıçarslan'ın kardeşini saf dışı bırakarak yönetimi tamamen ele geçirmesi, Mehmed Bey ve taraftarlarını rahatsız etmiş, onları Selçuklu yönetimine karşı bir tutum almaya yöneltmiştir. Bu durumu kabullenmek istemeyen Türkmenler, doğrudan Hülegü Han'a başvurarak bağlılıklarını bildirmişlerdir. Moğol hükümdarının batıya ilerleyişi, Denizli bölgesindeki Türkmenler arasında büyük bir heyecana sebebiyet vermiş ve kendilerini resmen tanıtmak için her yıl haraç ödemeyi taahhüt ederek Hülegü'den bir sancak, yaşadıkları toprakların kendilerine tevcih edildiğini belirten bir hanlık yarlığı ve bölgede oturacak, vergileri toplayacak bir şahne atanmasını talep etmişlerdir. Hülegü Han da bu talepleri olumlu karşılayarak "Kulşar" isimli bir emîri şahne olarak görevlendirmiştir. Böylece, zaten fiilen kontrol ettikleri Tonguzlu (Denizli), Honaz ve Dalaman bölgeleri, Moğol Hanı'nın fermanıyla resmî bir statü kazanmıştır (El-Ömeri, 2014).

Bu diplomatik hareket, Türkmenlerin bölgedeki etkilerini arttırmalarının yanı sıra, Selçuklu Devleti'nin içindeki güç boşluğundan yararlanarak bağımsızlıklarını pekiştirmeyi hedeflediklerinin bir göstergesidir. Moğollarla kurdukları bu stratejik ilişki, aynı zamanda Selçuklu yönetiminin zayıflığından faydalanan Türkmenlerin yerel düzeyde güç kazanmasına olanak sağlamıştır. Hülegü Han'ın batıya doğru ilerlemesi, bu dönemde sadece askeri bir hamle değil, aynı zamanda Moğol İmparatorluğu'nun bölgede yeni bir siyasi düzen kurma amacını taşıyan bir strateji olarak da yorumlanabilir. Türkmenler, Moğollarla olan ilişkilerini güçlendirerek, sadece askeri açıdan değil, aynı zamanda ticaret ve kültürel etkileşimde de önemli bir avantaj sağlamışlardır (Erdem 1995). Bu ilişki, Türkmenlerin ekonomik bağımsızlıklarını arttırmalarına, aynı zamanda bölgedeki diğer yerel güçlerle olan etkileşimlerini yönetmelerine yardımcı olmuştur. Moğol hükümdarının verdiği "hanlık yarlığı", Türkmenlerin bölgedeki varlıklarını sadece askeri değil, aynı zamanda siyasi ve idari bir zeminde de pekiştirmelerini sağlamıştır. Bu gelişmeler, aynı zamanda Denizli ve çevresindeki Türkmen yerleşimlerinin dönüşümüne de yol açmış, bölgeye yeni bir sosyo-politik yapı kazandırmıştır. Moğol yönetiminin sağladığı resmi statü, Türkmenlerin yerel halkla olan ilişkilerini düzenlemiş ve bölgedeki yönetsel işleyişi sağlamlaştırmıştır (El-Ömeri, 2014).

2. Mehmed Bey İsyanı ve Batı Anadolu'da Türkmen Siyasetinin Yeniden Şekillenışı

1261 yılı itibarıyla Anadolu'daki siyasi dengeler giderek kırılma aşamasına ulaşırken, uç bölgelerde yaşayan Türkmen toplulukları, merkezi Selçuklu otoritesine karşı açık bir meydan okumaya yönelmeye başlamışlardı. Özellikle Batı ve Güney Anadolu'daki yerleşik olmayan bu gruplar, kendi sosyal yapıları, göçebe gelenekleri ve yerel güç ilişkileri çerçevesinde hareket ediyor; merkezi yönetimin zayıflığından istifade ederek fiilen bağımsız bir konum elde etmeye çalışıyorlardı. Bu süreçte, bazı Türkmen grupları doğuya doğru yayılım göstererek Antalya ile Konya arasındaki hayati öneme sahip kervan yollarını kesmiş; bölgedeki ticaretin güvenliğini tehlikeye atmışlardı. Bu, sadece ekonomik değil, aynı zamanda Selçuklu Devleti'nin otoritesine doğrudan bir darbe anlamına gelmekteydi (El-Ömeri, 2014). Tam da bu dönemde, Denizli merkezli bir güç odağı haline gelen Mehmed Bey, Emir

Muînuddîn Pervâne'nin daveti üzerine Kayseri'ye gitmeye hazırlanırken, çevredeki Türkmen gruplarının saldırgan faaliyetleri aralıksız sürdürüyordu. Bu durum, Mehmed Bey'in Selçuklu-İlhanlı ittifakına karşı gelişen genel Türkmen direnişinin fiilî bir parçası hâline gelmekte olduğunu göstermektedir (Kaymaz, 1970). Her ne kadar Mehmed Bey doğrudan isyan bayrağını açmamışsa da, onun tavırları, Anadolu'daki Moğol valisi ve İlhanlı hanedanının kurucusu olan Hülegü Han tarafından büyük bir tehdit olarak algılanmıştır. Hülegü Han, Mehmed Bey'in, sürgünde bulunan II. İzzeddîn Keykâvus'a duyduğu sadakatin farkındaydı ve bu sadakat, hanın nazarında potansiyel bir siyasi ittifak ve tehlike anlamına gelmekteydi. Bu nedenle 1262 yılında Mehmed Bey'i huzuruna çağırarak sadakatini sınamak istemiştir. Ancak taraflar arasında hâlihazırda var olan güvensizlik ortamı, bu davetin kabul edilmemesiyle sonuçlanmış ve görüşme gerçekleşmemiştir (Tarih-i Âl-i Selçuk, 2014). Hülegü Han bu tavrı doğrudan bir itaatsizlik, hatta gizli bir isyan girişimi olarak yorumlamış ve Anadolu'daki Moğol askerî varlığı ile ona tâbi durumda olan Selçuklu Sultanı IV. Rükneddîn Kılıçarslan'a bir yarlıg göndererek Mehmed Bey ve yönetimindeki Türkmen topluluklarının cezalandırılmasını emretmiştir (Kofoğlu, 2006). Bu emir doğrultusunda harekete geçen İlhanlı-Selçuklu ortak kuvvetleri, Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelere sefer düzenlemeye hazırlanırken, bu dönemde yaşanan gelişmeler arasında en dikkat çekici olanı, Mehmed Bey'in akrabası ve damadı olan Ali Bey'in tutumudur. Mehmed Bey ile arasında mevcut olan şahsi kırılganlıklar ve muhtemelen nüfuz mücadelesi, Ali Bey'in Selçuklu-Moğol ittifakına katılmasına zemin hazırlamıştır. Bu katılım, müttefik kuvvetler için ciddi bir stratejik avantaj oluşturmuştur. Ali Bey'in bölgeyi çok iyi tanınması ve Türkmen yerleşimlerine dair bilgisi sayesinde, müttefik birlikler Türkmenlerin saklandığı dağlık bölgelerdeki geçitleri, yaylak-kışlak yollarını ve stratejik mevzileri öğrenerek ani ve etkili bir baskın gerçekleştirmiştir (Aksarâyî, 2000). Bu baskın, Türkmenlerin ciddi bir darbe almasına yol açarken, aynı zamanda Türkmen birlikleri içindeki kırılgan ittifakların ne denli kolay çözülebileceğini de gözler önüne sermiştir.

Selçuklu-Moğol birleşik ordusu, Türkmen kuvvetleriyle Dalaman Ovası'nda karşı karşıya geldi. Ancak savaşın gidişatını değiştiren en önemli etken, Mehmed Bey'in damadı Ali Bey'in ihaneti oldu. Ali Bey'in taraf değiştirmesiyle büyük bir dezavantaja düşen Türkmenler, muharebeyi kaybederek geri çekilmek zorunda kaldılar. Dağlara ve batıdaki Bizans topraklarına sığınan Türkmenler, böylece Bizans sınırını aşarak kendilerine yeni bir hareket alanı oluşturdu (Cahen, 2011). Türkmenlerin lideri Mehmed Bey, savaşın ardından Bozdağlar bölgesine çekildi. Ancak bir süre sonra, barış talebinde bulunmak amacıyla elçiler gönderdi. Müttefikler, Türkmen beyinin bu isteğini yemin ederek kabul ettiler. Bunun üzerine, Mehmed Bey ve ona bağlı diğer Türkmen beyleri saklandıkları yerlerden çıkarak teslim oldular ve Sultan IV. Kılıçarslan'ın huzuruna götürüldüler (Aksarâyî, 2000). Selçuklu Sultanı, Batı Anadolu'daki bu isyanı bastırıp sınır bölgelerindeki kontrolü sağladıktan sonra, Mehmed Bey'i de yanında götürerek Konya'ya doğru ilerliyordu (Tekindağ, vd.). Ancak Uluborlu (Borgulu) kasabasına vardığında, daha önce verdiği yemini bozarak Mehmed Bey'i burada idam ettirdi. Onun yerine, merkezi otoriteye bağlılığıyla bilinen damadı Ali Bey'i, Uç Türkmenlerinin yeni lideri olarak atadı. Böylece, Bizans sınırına kadar uzanan uç bölgeler tamamen Selçuklu, dolayısıyla İlhanlı hâkimiyetine girdi (Ersan, 2010).

Bu olay, sadece askeri bir yenilgi olarak kalmamış, aynı zamanda Türkmenlerin Batı Anadolu'daki siyasi ve sosyal yapılarını yeniden şekillendiren kritik bir an olmuştur. Ali Bey'in ihanetinin ve sonrasında yaşanan gelişmelerin etkisi, Türkmenler arasındaki güven eksikliğini derinleştirmiş ve gelecekteki ilişkileri etkilemiştir. Ali Bey'in Selçuklu yönetimine bağlılığı ve onun yeni lider olarak atanması, Selçuklu Devleti'nin Batı Anadolu'daki denetimini güçlendirmiştir. Ancak bu aynı zamanda, Türkmenlerin kendi içindeki bölünmeyi de pekiştirmiştir. Mehmed Bey'in idamı, sadece bir siyasi darbe değil, aynı zamanda Türkmenlerin bağımsızlık mücadelesinin sonlandığı bir dönüm noktasıdır. Bu olay, Selçuklu-Moğol ittifakının bölgedeki hâkimiyetini sağlamlaştırmış, aynı zamanda Türkmenlerin kendi liderlerine olan sadakatinin sorgulanmasına yol açmıştır (Erdem, 1995). Türkmenler, yeni bir liderlik yapısına geçerek, bu kez daha sıkı bir denetim altına alınmışlardır. Ayrıca, Selçuklu ve İlhanlı yönetimlerinin birleşmesi, Anadolu'nun batısındaki uç bölgelerdeki Türk varlığının daha sistematik bir şekilde entegre edilmesini sağlamıştır.

Mehmed Bey'in öncülüğünde gerçekleşen isyanın bastırılmasının son derece sert ve çetin olduğu görülmektedir. Türkmenlere uygulanan bu yoğun baskılar ve zorlayıcı tedbirler, onların uzun yıllardır korudukları sınırları aşarak Bizans aleyhine genişlemelerine sebep olmuştur. Öte yandan, bu süreçte İznik Rum Devleti'nin yeniden İstanbul merkezli Bizans İmparatorluğu'na dönüştüğü gerçeği de göz ardı edilmemelidir. İsyana katıldığı düşünülen "Kayı" boyunun Menteşe bölgesine göç ettiği ve bu

bölgede günümüze kadar ulaşan çeşitli yer adlarını bıraktığı anlaşılmaktadır. Böylece, "Denizli Ucu"nda yoğun biçimde bulunan Türkmen nüfusunun bir kısmı, Menteşe yöresine kaydırılmıştır (Ersan, 2010). Bu gelişme, sadece coğrafi bir hareketlilik değil, aynı zamanda bölgedeki etnik ve kültürel yapının yeniden şekillenmesine neden olmuştur. Türkmenlerin bu zorunlu göçü, Menteşe yöresinde hem demografik hem de kültürel bir çeşitlilik oluşturmuş ve bölgedeki yerleşim yapısının değişmesine yol açmıştır. Kayı boyunun, özellikle bu bölgedeki yerleşim adlarını bırakarak izi bıraktığı düşünüldüğünde, Türkmenlerin Menteşe bölgesindeki etkilerinin oldukça derin olduğu söylenebilir. İsyanın ardından Türkmenlerin bu tür stratejik hareketleri, Bizans sınırına yakın bölgelerdeki nüfuzlarını artırmalarına olanak sağlamıştır. Türkmenlerin bu bölgeye kaymalarının, Bizans'a karşı olan topraklarında giderek güç kazanan bir askeri varlık oluşturmalarına katkı sağladığı da görülmektedir. Bu hareketlilik, aynı zamanda Selçuklu ve İlhanlı yönetimlerinin Anadolu'daki hâkimiyetini güçlendirmek amacıyla yaptığı baskıların bir sonucu olarak da değerlendirilebilir (Spuler, 1988).

Bununla birlikte, İznik Rum Devleti'nin yeniden Bizans İmparatorluğu'na dönüşmesi, Selçuklu ve İlhanlı yönetimleri için önemli bir stratejik tehdit oluşturmuştur. Bu dönemde, Bizans'ın yeniden güç kazanması ve bölgedeki Türk nüfusunun dağılması, hem Selçuklu Devleti hem de İlhanlılar için bir dizi yeni diplomatik ve askeri strateji geliştirmeyi zorunlu hale getirmiştir (Korobeinikov, 2014).

3. Sultan Baybars'ın Anadolu Seferi Sonrasında Meydana Gelen Gelişmeler (1277)

1277 yılında Mısır Memlûk Sultanı Baybars, Moğol hâkimiyetine karşı yürüttüğü cihat siyasetinin bir uzantısı olarak Anadolu'ya sefer düzenlemiştir; Elbistan'da İlhanlı kuvvetlerine karşı kazandığı parlak zaferle bölgedeki güç dengelerini derinden sarsmıştır (Bingöl, 2023). Bu zafer, yalnızca askeri bir başarı olmanın ötesinde, Anadolu'daki Türkmen toplulukları ile uç beylerinin siyasi eğilimlerini ve ittifak yapılarını da önemli ölçüde etkilemiştir. Baybars'ın Elbistan'da İlhanlılar karşısında kazandığı bu zafer, İlhanlıların Anadolu'daki mutlak otoritesine ilk ciddi meydan okumalardan biri olarak değerlendirilmiştir; bu durum Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde, özellikle de Moğol denetimine direnen Türkmen beyleri arasında büyük bir moral kaynağı olmuştur. Baybars'ın Elbistan'dan sonra Kayseri'ye kadar ilerlemesi ve burada bir hafta kadar kalması, Anadolu halkı nezdinde Memlûkler lehine bir meşruiyet algısı oluşturmuş; bu da Anadolu'nun güney ve batısındaki siyasi aktörler üzerinde ciddi bir etki doğurmuştur. Ancak Baybars, Anadolu'da kalıcı bir güç inşasına yönelmeden geri çekilmiştir. Onun bu ani geri çekilişi, Moğolların bölgedeki otoritesini kısa süreliğine sarsmış olsa da, Türkmen beyleri ve uç bölgelerindeki diğer yerel güçler için geçici bir boşluk ve fırsat alanı meydana getirmiştir (Şen ve Bingöl, 2022).

Bu çalkantılı ve otorite boşluklarının yaşandığı ortamda, Batı Anadolu'da faaliyet gösteren yerel beylerin, özellikle de Selçuklu-İlhanlı otoritesine karşı zaman zaman isyanlarla ortaya çıkan figürlerin hareket alanı genişlemiştir. Bu bağlamda, kaynaklarda Lâdik Emîri olarak anılan Alî Bey'in, 1261 yılında Anadolu'da faaliyet gösteren ve Selçuklu otoritesine başkaldıran bir diğer isyancı figürle aynı kişi olabileceği değerlendirilmiştir. Alî Bey'in bu dönemde ortaya çıkan ayaklanmalarda oynadığı rol, hem Moğol baskısına karşı gösterilen tepkilerin hem de Türkmen gruplarının yerel iktidar kurma çabalarının bir yansımasıdır (Eckman, 1996). Dolayısıyla Baybars'ın seferi, sadece askeri bir olay olarak değil, Anadolu'daki yerel güçler arasında ortaya çıkan yeni siyasi tercihler ve konumlanmalar açısından da dönüştürücü bir kırılma noktası teşkil etmiştir. Uç beylerinin, özellikle Batı ve Güney Anadolu'daki Türkmen liderlerinin bu gelişmelere verdikleri tepkiler, ilerleyen yıllarda şekillenecek olan beylikler döneminin zeminini hazırlamıştır.

Denizli'nin merkezinde bulunduğu "Uç" bölgesi, Kütahya ve Akşehir çevreleriyle birlikte, 1265 yılı öncesinde Sahip Ata Fahreddîn Ali'nin iki oğluna iktâ olarak tahsis edilmiştir (Aksarâyî, 2000). Denizli, Honaz ve Alaiye yörelerine kadar uzanan bu geniş alanın asıl hâkimi ise "Büyük Uç Beyi" olarak anılan Ali Bey'di. Memlûk Sultanı Baybars'ın Anadolu'ya gelişi sonrasında onunla yakın ilişkiler kuran Karamanoğlu Mehmed Bey, Selçuklu yönetimine karşı bir isyan başlatarak 1277 yılında Eşrefoğulları ve Menteşeoğulları ile ittifak yaparak Konya'yı kuşatıp ele geçirmiş ve Şehzade Alaeddîn Siyâvuş'u Selçuklu tahtına çıkarmıştı. Bu taht değişikliğine karşılık olarak, Sahip Ata Fahreddîn Ali'nin oğulları Nasreddîn Hüseyin ve Taceddîn Hasan, özellikle Kütahya ve çevresinden Germiyanlılardan topladıkları ücretli askerlerle Karamanoğlu Mehmed Bey'in üzerine yürüdüler (Sümer, 1969). Ancak Denizli Uç Beyi Ali Bey, soydaşları ve doğal müttefiki olan Karamanoğlu'na saldırmak istemedi. Karamanoğulları'na yönelik düzenlenen seferden önce kendisine bir davet gelmiş olması muhtemelse de, bu daveti reddettiği ve eski rakipleri Germiyanogulları'na da destek

vermediği bilinmektedir. Bu tutumunun, Ali Bey'in kendi mevcut konumunu koruma ve güçlendirme hedefiyle bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte, bu süreçte herhangi bir fiili müdahalede bulunup bulunmadığı kesin olarak bilinmemektedir (Alptekin, 1989). Bu gelişmeler, özellikle yerel Türkmen beyliklerinin kendi siyasi ve stratejik çıkarları doğrultusunda hareket ettiklerini, dış tehditlere karşı bölgelerinin yönetimini korumaya çalıştıklarını ve aynı zamanda iç dengelerle de şekillenen kararlar aldıklarını göstermektedir. Alî Bey'in tavrı, yerel yönetimlerin ve Türkmen beylerinin merkezi otoritelere karşı ne kadar bağımsız bir tutum sergileyebileceğini ortaya koymaktadır. Bu durum, Anadolu'daki siyasi çalkantılı süreçlerin, özellikle Selçuklu ve İlhanlı yönetimlerinin zayıflamış olduğu dönemde, yerel güçlerin kendi egemenliklerini güçlendirmeye yönelik hareket ettiklerinin bir göstergesidir (Erdem, 1995).

Selçuklu Sultanı III. Gıyaseddîn Keyhusrev, Alaeddîn Siyâvuş (Cimrî) isyanını bastırıp Konya üzerinde yeniden kontrol sağladıktan sonra, Selçuklulara karşı hareket edenleri cezalandırmak amacıyla ordusuyla birlikte Ali Bey'in yönetiminde bulunan Denizli'ye yöneldi. Daha önce de ifade edildiği gibi, Afyon'da kuvvet toplayan Sahip Ata Fahreddîn Ali'nin oğullarına asker göndermeyerek onların yenilgisine dolaylı olarak sebep olan ve Cimrî hadisesi sırasında Selçuklu ordusuna destek vermeyen Ali Bey, Selçuklu otoritesine karşı gelmekle suçlanmıştı. Bu seferin arkasındaki asıl gücün ise Selçuklu veziri Sahip Ata Fahreddîn Ali olduğu görülmektedir (Kirişoğlu, 2018). Çünkü vezir, Ali Bey'in, oğullarına yardım etmemesi nedeniyle onların Karamanoğulları tarafından öldürüldüğünü düşünmekteydi. Bu nedenle, Ali Bey'in pasif tutumu, kendisine karşı bir askeri harekât düzenlenmesine yol açtı.

4. İlhanlı Hükümdarı Geyhatu'nun Anadolu Seferi ve Türkmen Direnişi (1291–1304)

Anadolu'daki İlhanlı valisi Geyhatu'nun, 1291 yılında İlhanlı tahtını ele geçirerek doğrudan İlhanlı hükümdarı olması, Anadolu'daki siyasi dengelerin yeniden şekillenmesine yol açtı. Bu gelişme, yalnızca merkezi idare ile uç bölgeler arasındaki ilişkilere değil, aynı zamanda yerel güçlerin konumlanışına da doğrudan etki etti (Kazvini, 2018). Geyhatu'nun tahta geçişi, Anadolu'daki İlhanlı nüfuzunun daha kurumsal ve otoriter bir çizgiye evrilmesine neden olurken, bu süreçte bölgesel yönetimlerde yeni aktörler sahneye çıkmaya başladı. Cimrî hadisesi sonrasında önemli ölçüde sarsılan Batı Anadolu'daki idarî yapı, Geyhatu'nun iktidarındaki yeni dönemde yeniden şekillendirildi. Bu bağlamda Denizli yöresinin yönetimi, bir tür ödüllendirme ve siyasal denge unsuru olarak, dönemin etkili Selçuklu vezirlerinden Sahip Ata Fahreddîn Ali'nin ailesine mensup olan kızının küçük oğluna tevdi edildi. Bu yeni yönetici, hem İlhanlıların hem de Selçukluların Anadolu'daki meşruiyet iddialarını temsil eden bir figür olarak öne çıktı (Bingöl, 2023). Ataması aynı zamanda, Türkmen hareketliliğini denetleme ve merkezi kontrolü yeniden tesis etme yönünde bir girişim olarak da değerlendirilmelidir.

Yeni yöneticinin ilk siyasi hamlesi, Konya'da mukim olan ve dönemin önemli güçlerinden biri haline gelen Karamanoğlu Beyliği'ne karşı oldu. Karamanoğulları, özellikle Cimrî isyanı sırasında izledikleri muhalif politikalarla dikkat çekmiş ve Selçuklu-İlhanlı ittifakına karşı alternatif bir güç odağı hâline gelmişlerdi. Bu nedenle, Selçuklu otoritesini yeniden tahkim etme hedefiyle, ordusunu toplayarak doğrudan Karamanoğlu Güneri Bey'in üzerine yürüdü. Bu askerî sefer, sadece bir isyan bastırma hareketi değil, aynı zamanda Batı ve Orta Anadolu'daki Türkmen unsurların denetim altına alınması için girilen daha geniş çaplı bir siyasal stratejinin parçasıydı (Ekici, 2012). Ne var ki bu gelişmeler, uç bölgelerdeki Türkmen toplulukları açısından farklı bir sonuç doğurdu. Selçuklu-İlhanlı ittifakının odağının Orta Anadolu'ya ve Karamanoğulları'na yönelmesi, uç Türkmenlerine görece bir serbestlik alanı tanımış oldu. Merkezi güçlerin yoğunlaştığı bu dönemde, özellikle Batı Anadolu'daki Türkmen gruplar, denetim boşluğundan yararlanarak daha özerk hareket etme imkânı buldular. Bu durum, onların siyasi bağımsızlık yönündeki çabalarını daha da cesaretlendirdi ve zamanla beylikleşme sürecinin önünü açtı (Ahmed Cevdet, 1977).

Bu olaylar, yerel beylerin ve Türkmen gruplarının Selçuklu yönetimine karşı gelişen tepkilerini ve bu tepkilerin sonuçlarını gösteriyor. Selçuklu Sultanı ve vezirlerinin siyasi stratejileri, yerel beylere karşı alacakları tavırlar, halkın bu güce nasıl yanıt verdiği gibi unsurlar, dönemin karışık siyasi yapısını anlamak için kritik öneme sahiptir. Gelişen bu olaylar, aynı zamanda İlhanlılar ve Selçuklular arasındaki dengeyi, Moğolların bölgedeki etkinliğini de gözler önüne seriyor.

Geyhatu'nun iktidara gelmesiyle birlikte Anadolu'da yeni gelişmeler yaşandı ve Denizli'deki Türkmenler bir kez daha isyan hareketine girişti. Bunun üzerine harekete geçen Moğol kuvvetleri, hızla Denizli'ye yöneldi. Ancak bölgedeki Türkmenler, İlhanlı baskısına karşı güçlü bir direniş

sergiledi. Anonim Selçuknâme'ye göre, Geyhatu'nun yaklaşmakta olduğunu öğrenen şehir halkı büyük bir korkuya kapılarak kale kapılarını kapattı ve savunma pozisyonu aldı. Bu duruma öfkelenen Geyhatu, ordusuna şehri yoğun bir ok yağmuruna tutmalarını emretti (Anonim Selçukname, 2014). Saldırının şiddeti o kadar büyüktü ki, savunucular kendilerini koruma fırsatı bile bulamadan dirençleri kırıldı. Sonunda yapılan büyük bir hücum sonucunda şehir İlhanlılar tarafından ele geçirildi. 23 Aralık 1291'de, şehrin Rum nüfusu İlhanlı ordusundaki Gürcü kralı aracılığıyla af diledi ve bu istek Geyhatu tarafından kabul edildi. Ancak şehir, ağır bir yağma ve talana maruz kaldı; halktan yüksek vergiler alındı, mallarına ve hayvanlarına el konuldu (Erdem, 1995). İlhanlılar, bölgedeki kontrolü sağlamak adına bir askeri garnizon bırakarak geri çekildi. Öte yandan, isyan sırasında dağlara ve kırsal alanlara kaçan Türkmenler, Moğollar tarafından yakalanarak acımasızca idam edildi. 1291 yılında yaşanan bu olayların ardından Geyhatu, fetihlerine devam ederek Menteşeoğulları'nın topraklarına yöneldi. Kısa sürede bölgeyi ele geçirip büyük bir yıkıma ve katliama yol açtıktan sonra Türkmenleri itaate zorladı ve 1292 yılında Konya'ya döndü (Yazıcızâde Âli, 2017). Bu olaylar, Moğolların Anadolu'daki hâkimiyetlerini pekiştirme çabalarını ve yerel Türkmen gruplarının karşı duruşlarını gözler önüne seriyor. Geyhatu'nun sert yönetimi, hem yerel halkın hem de Türkmen beylerinin karşıtlıklarını, İslam dünyasında Moğol istilasının nasıl şekillendiğini ve bu süreçte yaşanan sosyal, kültürel tahribatı da yansıtıyor. Türkmenlerin direnişi ve yaşanan isyanlar, bölgedeki siyasi yapıyı değiştiren temel unsurlardan biri olmuştur.

Geyhatu'nun başta Menteşe bölgesi olmak üzere isyana kalkışan Türkmenleri cezalandırıp sindirmesinin ardından, bölge büyük bir kargaşaya sürüklendi. Bu sert müdahale, İlhanlıların Anadolu'daki otoritelerini pekiştirmelerine yol açtı. Özellikle 1291 yılından itibaren İlhanlılar, Batı Anadolu'yu doğrudan merkezi idareye bağlamaya yönelik bir politika izlemeye başladılar. Denizli ve çevresi, bu dönemde İlhanlılar için önemli bir stratejik bölge haline geldi. İlhanlı yönetiminin Batı Anadolu'daki etkisini artırmasıyla, ünlü İlhanlı veziri Reşîdüddîn Fazlullah'ın büyük oğlu Celâleddîn, Orta Anadolu'da vali olarak görevlendirilirken, diğer oğlu Hoca Mecdüddîn, 1298 yılında Denizli'nin yönetimini üstlendi. Bölgenin stratejik önemi o kadar büyük bir noktaya geldi ki, Gazan Han'ın bir dönem bizzat bu bölgeye gelmeyi düşündüğü rivayet edilmektedir. Bu dönemde, Denizli, Batı Anadolu'nun merkezi konumuna getirilerek özel bir yönetim birimine dönüştü. Hoca Mecdüddîn'in bölgeden ayrılmasının ardından, 1304 yılında tekrar Denizli'ye atanması, İlhanlılar'ın Batı Anadolu üzerindeki hâkimiyetinin pekiştiğinin bir göstergesidir. Hoca Mecdüddîn'e, Amu Derya'dan Bizans sınırına, Sind Nehri'nden Mısır'a kadar uzanan geniş bir coğrafyanın müfettişliği verilmesi, İlhanlıların bölgeye verdiği önemin büyüklüğünü ortaya koymaktadır. Tüm İlhanlı topraklarının idari işlerinden sorumlu olan üst düzey bir Moğol yetkilisinin, aynı zamanda Batı Anadolu ve Akdeniz'den sorumlu olarak Denizli'de bulunması, bölgenin İlhanlılar açısından stratejik önemini açıkça gösteriyor (Turan, 1971). Bu gelişmeler, İlhanlıların Anadolu'daki otoritelerini pekiştirme çabaları ve Batı Anadolu'nun stratejik önemini vurgulayan bir dönemeçtir. Özellikle Denizli ve çevresindeki idari değişiklikler, İlhanlıların bu bölgedeki hâkimiyetlerini ne denli sıkılaştırdıklarını gözler önüne seriyor.

5. Cimri İsyanından İlhanlı Valisi Timurtaş Noyan'ın Seferlerine Kadar Türkmenlerin Moğol ve Selçuklu Otoritesine Karşı Bağımsızlık Arayışı

1277 yılında Anadolu Selçuklu tahtına meşru olmayan yollarla çıkarılan Cimri (Gıyâseddin Siyavuş) etrafında şekillenen isyan hareketi, Anadolu'daki Türkmen topluluklarının merkezî otoriteye karşı birikmiş tepkilerinin dışavurumu niteliğindedir. Bu isyan sırasında Batı Anadolu'daki Türkmen liderlerinden biri olan Ali Bey'in, bağımsızlık yanlısı bir tutum sergileyerek harekete geçmesi, sadece kendi çevresinde değil, bölgedeki geniş Türkmen zümreleri arasında da karşılık buldu. Ali Bey'in bu kararlı çıkışı, Anadolu'da Türkmenlerin ilk kez böylesine doğrudan bir siyasal iddia ile tarih sahnesine çıkışı olarak değerlendirilmiştir. Söz konusu hareket, yalnızca İlhanlı-Selçuklu tahakkümüne karşı bir başkaldırı değil, aynı zamanda Türkmenlerin kendi siyasi geleceklerini tayin etme çabası olarak da okunmalıdır (Bingöl, 2023). Ancak bu ilk bağımsızlık denemesi uzun soluklu olamamış, isyanın bastırılması sonrasında Ali Bey'in etkinliği zayıflamıştır. Bu durum, İlhanlıların Anadolu'daki siyasi projeksiyonlarını daha kararlı biçimde sürdürmelerine zemin hazırlamıştır. Yine de bölgedeki Türkmen direnci bütünüyle kırılmamış, aradan geçen yaklaşık on beş yılın ardından, 1290-91 yıllarında yaşanan yeni bir ayaklanma ile ikinci bir bağımsızlık girişimi vuku bulmuştur. Bu son büyük kalkışma, tarihî kaynaklarda Denizli'nin "son özgürlük teşebbüsü" olarak kayıt altına alınmıştır. Ancak bu defa sonuç çok daha yıkıcı olmuştur. Ayaklanmanın bastırılmasıyla birlikte bölgedeki

Türkmen güçleri ciddi şekilde zayıflatılmış; lider kadrolar bertaraf edilmiş ve İlhanlı otoritesi daha kalıcı bir biçimde tesis edilmiştir (Erdem, 1995).

İlhanlılar, Anadolu'daki yönetim mekanizmalarını yeniden düzenleme sürecinde, stratejik açıdan büyük öneme sahip olan Denizli'ye özel bir önem atfetmişlerdir. Şehir, Batı Anadolu'daki uç bölgelerine açılan bir kapı olması ve Türkmen hareketliliğinin merkezlerinden biri olarak görülmesi sebebiyle doğrudan kontrol altına alınmıştır. Bu yeni idarî düzenleme kapsamında, daha önce İlhanlılara karşı mücadele etmiş olan ve öldürülen Mehmet Bey'in soyundan gelen İnanç Bey'in, İlhanlılar tarafından siyasî bir uzlaşî çerçevesinde görevlendirilmesi dikkat çekicidir. İnanç Bey'e, şehrin yönetimi tevdi edilmiş; fakat kısa süre sonra Denizli'den ayrılarak Eğirdir'e yerleşmiş ve burada faaliyetlerini sürdürmüştür (Baykara, 1969). Bu gelişme, İlhanlıların sadece askerî değil, aynı zamanda siyasi pragmatizme dayalı bir egemenlik kurma stratejisi izlediklerini ortaya koymaktadır. Bu süreç, bir yandan İlhanlı tahakkümünün bölgedeki kalıcılığını sağlarken, diğer yandan Türkmen unsurların siyasî öznellik iddialarının geçici olarak bastırılmasına neden olmuştur. Bununla birlikte, Eğirdir'e çekilen İnanç Bey ve çevresinde toplanan unsurlar, ilerleyen yıllarda Anadolu'nun batı ve güneyinde yeniden şekillenecek Türkmen beyliklerinin kurumsal temellerinin atılmasına katkı sağlayacaktır.

Denizli bölgesindeki beyler, çevre beyliklere, özellikle Aydın, Germiyan, Menteşe ve Hamidoğulları beyliklerine karşı temkinli bir politika izlemekteydi. Bu dönemde Anadolu'daki beylikler, Selçuklu ve Moğol yönetimindeki istikrarsızlıklardan faydalanarak bağımsız hareket etmeye yönelmişti. Ancak, Moğollar bu tür girişimlere karşı sert önlemler almış ve bölgedeki hâkimiyetlerini güçlendirmişlerdi. 1325 yılında, Anadolu genel valisi Emir Timurtaş Noyan, Hamidoğulları ile birlikte Eşrefoğulları Beyliği'ni ortadan kaldırarak, Batı Anadolu'daki Denizli, Menteşe, Germiyan ve Alaşehir gibi bölgeleri kontrol altına almak amacıyla bir sefere çıkmıştır (Ekici, 2005). Bu süreç, İlhanlıların Anadolu'daki hâkimiyetini daha da pekiştirmelerine yol açmış ve Batı Anadolu'daki Türkmen beyliklerini zayıflatarak, merkezi otoritenin güçlenmesine neden olmuştur. Ayrıca, bölgedeki beylerin komşu beyliklerle olan ilişkilerini ve Moğol yönetimine karşı sergiledikleri tutumu da şekillendirmiştir.

Bu dönemde, İnançoğulları da bağımsızlık mücadelesine girişmiş, ancak İlhanlıların Anadolu'daki valisi Timurtaş Noyan'ın sert müdahalesiyle karşı karşıya kalmıştır. Timurtaş, Batı Anadolu'da güçlü bir Türkmen beyliği olan Hamidoğulları çevresindeki direniş hattını dağıtmak amacıyla harekete geçmiş ve daha önce Eşrefoğulları Süleyman ile Hamidoğulları Dünder Bey'i ortadan kaldırdıktan sonra batıya yönelerek bölgeyi denetim altına almıştır. 1243 yılında vuku bulan Köseadağ Muharebesi sonrasında Batı Anadolu'daki uç vilayetler, Moğol egemenliği altına girerek büyük siyasi ve ekonomik sıkıntılar yaşamıştır. Bu bölgelerde yaşayan Türkmenler, Moğol yönetimini kabul etmek istemediklerinden, hem merkezi otoriteye hem de Moğollara karşı uzun süren bir mücadele yürütmüşlerdir. Türkmenler, bu mücadelelerinde bağımsızlıklarını savunarak, Moğol yönetiminin ağır vergileri ve askeri baskılarına karşı direniş göstermişlerdir. Bu direniş, İlhanlıların Anadolu'daki zayıflamasına kadar devam etmiş, aynı zamanda Moğol egemenliğine karşı halkın dirençli tavrı ve bölgedeki beyliklerin bağımsızlık çabaları da bu sürecin önemli unsurları olmuştur (Reşîdüddîn, 1941). Bu uzun süren mücadele, Batı Anadolu'daki Türkmen beyliklerinin varlıklarını sürdürme gayretlerini, yerel halkın ve liderlerin otoriteye karşı çıkmalarını ve bölgedeki siyasi haritayı şekillendiren önemli bir faktör olmuştur.

Moğol baskıları nedeniyle uç bölgelere göç etmek zorunda kalan Türkmenler, yerleştikleri topraklarda bazen farklı isimler alarak ya da bulundukları bölgenin adını benimseyerek bağımsız beylikler kurmuşlardır. Karamanoğulları, Eşrefoğulları ve Hamidoğulları gibi Türkmen beylikleri, Moğollara karşı bazen bireysel, bazen de ortak hareket ederek bağımsızlıklarını koruma çabası içinde olmuşlardır. Bu beylikler, hem bölgedeki diğer Türkmen gruplarıyla ittifaklar kurarak hem de yerel halkla işbirliği yaparak Moğol egemenliğine karşı direnmişlerdir. Moğol baskısı nedeniyle yurtlarını terk eden bu Türk kökenli topluluklar, Anadolu'nun demografik yapısını önemli ölçüde değiştirerek Türkmen nüfusunun artmasına yol açmıştır. Bu yoğun Türkmen varlığı, XIII. yüzyıldan itibaren Anadolu'nun "Türkiye" olarak anılmasına zemin hazırlamıştır. Türkmenler, Anadolu'nun sınır bölgelerine yerleşerek, bir yandan tampon bölge oluşturmuş, diğer yandan da Selçuklulara karşı ortaya çıkabilecek dış tehditleri bertaraf etmiştir. Bu şekilde hem bölgenin savunmasını güçlendirmişler hem de kendi topraklarında hâkimiyet kurarak yerel yönetimlerin güç kazanmasına yardımcı olmuşlardır (Spuler, 1988).

Ancak, Moğollar Türkmen unsurlarını sürekli baskı altında tutmaya çalışmış ve onlara yönelik düşmanca saldırılar düzenlemiştir. Moğolların bu politikası, Türkmenlerin direnişini artırmış ve bu

durum, Türkmenlerin Moğollar ve Selçuklulara karşı topyekûn bir mücadele içine girmelerine yol açmıştır. Türkmenler, hem iç hem de dış tehditlerle başa çıkabilmek için birleşerek güçlerini daha etkili bir şekilde kullanmışlardır (Uzunçarşılı, 2011). Bu direniş süreci, Anadolu'daki Türk hâkimiyetinin pekişmesini sağlamış, aynı zamanda Türkmenlerin bu topraklarda kalıcı bir varlık göstermelerine neden olmuştur.

Anadolu'daki Türkmen hareketlerinin tarihi, sadece bölgesel bağımsızlık mücadelesinin değil, aynı zamanda Anadolu'nun sosyo-politik yapısının şekillendiği bir dönemin de yansımasıdır. Moğol hâkimiyetinin Anadolu'daki yerel yönetimler üzerindeki baskısı, başlangıçta güçlü bir etkili olmasına rağmen, Türkmenlerin kararlı direnişiyle karşılaşmıştır. Batı Anadolu ve Denizli isyanı gibi önemli ayaklanmalar, Türkmenlerin yalnızca Moğollara karşı değil, aynı zamanda merkezi Selçuklu otoritesine karşı da duydukları güçlü rahatsızlıkları ve bağımsızlık arzularını bir kez daha ortaya koymaktadır. Ancak bu isyanlar, Moğolların Anadolu'daki egemenliğinin ne denli kırılgan olduğunu da gözler önüne sermektedir (Abû'l Farac, 1999).

Sonuç itibarıyla Türkmenler, Anadolu'da sadece askeri direnişle kalmayıp, aynı zamanda bulundukları topraklarda kültürel ve idari yapılarını da güçlendirerek bağımsızlık mücadelesini sürdürmüşlerdir. Karamanoğulları, Menteşeoğulları, Eşrefoğulları ve Hamidoğulları gibi beylikler, hem birbirlerine hem de dışarıya karşı ortak bir direniş stratejisi geliştirerek, Moğol egemenliğine karşı güçlerini birleştirmişlerdir. Bu beyliklerin yükselişi, aynı zamanda Anadolu'nun demografik yapısında köklü bir değişimi de beraberinde getirmiştir. Moğol baskısından kaçan Türkmen toplulukları, Anadolu'nun farklı bölgelerinde yerleşim kurarak, bölgedeki Türkmen nüfusunun artmasını sağlamış ve böylece, Anadolu'nun "Türkiye" olarak anılmasına zemin hazırlamıştır. Bu süreç, aynı zamanda Türkmenlerin, bölgenin sınır bölgelerine yerleşerek bir tampon bölge oluşturma işlevi gördüklerini ve böylece Selçuklu topraklarına yönelik dış tehditleri bertaraf etme noktasında önemli bir rol üstlendiklerini de ortaya koymaktadır. Ancak, Moğolların bu unsurları sürekli baskı altında tutmaya çalışması ve onlara yönelik sistematik saldırılar düzenlemesi, Türkmenlerin direnişini daha da güçlendirmiş ve onları Moğollarla ve Selçuklularla topyekûn bir mücadeleye itmiştir. Bu bağlamda, Anadolu'daki Türkmen hareketlerinin dinamikleri, sadece bir askeri direniş meselesi olmaktan öte, Anadolu'nun Türk kimliğini ve kültürünü derinlemesine şekillendiren bir süreç olmuştur. Türkmenler, bağımsızlık mücadelelerini sürdürürken, Anadolu'nun etnik ve kültürel çeşitliliğini de besleyerek, bölgedeki Türk hâkimiyetinin kalıcılığını sağlamlaştırmışlardır. Moğol ve Selçuklu egemenliklerine karşı gösterilen sürekli direniş, Türkmenlerin Anadolu'daki varlıklarını ve güçlerini pekiştiren bir süreç olarak tarihe geçmiştir. Bu durum, bölgedeki siyasi istikrarsızlıkların ve merkezi otoritelerin zayıflığının, Türkmen beyliklerinin kendi yerel yönetimlerini kurmalarına ve Anadolu'nun geleceğinde belirleyici bir güç olmalarına zemin hazırladığını göstermektedir.

SONUÇ

Bu çalışma, XIII. yüzyılda Batı Anadolu'daki siyasi ve toplumsal dönüşümlerin Türkmen gruplarının bölgedeki rolü bağlamında derinlemesine incelenmesini amaçlamıştır. Özellikle Batı Anadolu ve Denizli çevresindeki Türkmen hareketliliği, hem yerel hem de bölgesel düzeydeki güç dengelerini etkileyen önemli bir faktör olmuştur. Türkmen beylerinin, yalnızca askeri bir güç olarak değil, aynı zamanda sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan da bölgedeki stratejik önemlerini pekiştirmiş olmaları, bu dönemin dinamiklerini anlamada önemli bir anahtar sunmaktadır. Çalışmada elde edilen bulgular, Türkmenlerin Batı Anadolu'daki etkinliklerinin, bölgesel siyasi yapılarla sıkı bir ilişki içerisinde geliştiğini ve bu süreçte yerel ekonomiye, kültüre ve toplumsal yapıya büyük katkılar sunduğunu ortaya koymaktadır. İlhanlıların Anadolu üzerindeki egemenlik politikaları, Türkmenlerin hareketliliğini önemli ölçüde şekillendirmiştir. Türkmen gruplarının bir kısmı İlhanlı yönetimini kabul etmiş, bazıları ise daha bağımsız bir yol izlemeyi tercih etmiştir. Bu süreç, Türkmenlerin Batı Anadolu'daki sosyal ve siyasi yapıları dönüştürmelerine olanak tanımıştır. Özellikle Selçuklu Devleti'nin zayıflaması, Türkmenlerin bölgedeki siyasi organizasyonlarını güçlendirmeleri için fırsat oluşturmıştır. XIII. yüzyılda Batı Anadolu'daki Türkmen hareketliliği, hem bölgedeki siyasi dinamikleri hem de bu dinamiklerin genel Anadolu yapısındaki etkilerini belirleyen bir süreç olmuştur. Türkmenlerin askeri direnişlerinin yanı sıra, kültürel ve ekonomik alandaki katkıları, beyliklerin ortaya çıkmasına ve bu beyliklerin bölgedeki hâkimiyetinin güçlenmesine olanak sağlamıştır. Bu hareketlilik, bölgenin siyasi yapısının değişmesine yol açarken, aynı zamanda Anadolu'nun genel tarihi sürecinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Türkmenlerin yalnızca askeri güç olarak değil, sosyo-ekonomik ve kültürel aktörler olarak değerlendirilmesi gerektiği, bu çalışmanın en temel

çıkarımlarındandır. Araştırmanın bulguları, Türkmenlerin bölgedeki kalıcı etkilerini anlamada önemli bir katkı sunmaktadır. Bu süreçlerin daha derinlemesine incelenmesi, bölgesel Türkmen beylerinin ve bu beylerin ortaya koyduğu yönetim anlayışlarının anlaşılması açısından kritik bir öneme sahiptir. Gelecekte yapılacak araştırmalar, arkeolojik veriler ve Osmanlı öncesi döneme ait kayıtların daha ayrıntılı incelenmesiyle Türkmenlerin Batı Anadolu'daki kalıcı etkilerinin daha net bir şekilde ortaya konmasını sağlayacaktır. Ayrıca, Türkmen beyliklerinin yerel yönetimlerle kurduğu ilişkilerin ve bölgedeki ekonomik faaliyetlerin detaylandırılması, bu dönemin daha iyi anlaşılmasına ve Anadolu'nun erken dönem siyasi yapılarının gelişimine ışık tutacaktır. Bu çalışma, Türkmenlerin Anadolu'daki rolünü yalnızca bir askeri mücadelenin ötesinde, sosyo-ekonomik ve kültürel bir perspektiften de ele alarak, bölgenin tarihi sürecine dair önemli bir bakış açısı sunmaktadır. Türkmenlerin, Batı Anadolu'da oluşturduğu etki, sadece o dönemi değil, aynı zamanda sonraki yüzyıllarda Anadolu'daki Türk hâkimiyetinin temellerini atmış ve bölgenin ilerleyen yıllarda Osmanlı Devleti'nin kontrolüne girmesinde belirleyici bir faktör olmuştur.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Bu araştırmada insan ve hayvanlar üzerinden veri toplanmamıştır. Araştırma verilerini dökümanlar oluşturmamaktadır. Bu nedenle etik raporuna ihtiyaç duyulmamıştır.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Araştırma tek yazarlıdır.

ÇATIŞMA BEYANI

Araştırma tek yazarlıdır.

KAYNAKÇA

- Abu'l-Farac (1999). *Abu'l-Farac Tarihi I-II*, Çev. Ömer Rıza Doğrul. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Ahmet Cevdet Paşa (1977). *Kıyas-ı Enbiyâ ve Tevarih-i Hulefâ*, İstanbul: Mili Eğitim Yayınları.
- Aksarayî, K. M. (2000). *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, Çev. Mürsel Öztürk. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Aksarayî, (1999). *Müsâmeretü'l – Ahbâr*, Nşr: Osman Turan. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Alptekin, C. (1989). *Türkiye Selçukluları*, C. VIII. Dgbit. İstanbul: Çağ Yayınları.
- Anna Komnena (1996). *Alexiad: Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexios Komnenos Dönemi'nin Tarihi Malazgirt'in Sonrası*, Çev. Bilge Umar, İstanbul: İnkılap.
- Anonim Selçuknâme (1952). *Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi III*, Yayınlayan ve Çev. F. N. Uzluk. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Baykara, T. (1969). *Denizli Tarihi İkinci Kısım*, İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Baykara, T. "Denizli", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*. IX. S. 155-159.
- Baykara, T. (2007). *Selçuklular ve Beylikler Çağında Denizli*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Bingöl, G. (2023). *Moğol/İlhanlı hâkimiyeti altındaki Anadolu'da çıkan isyanlar (1243-1335)* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cahen, C. (2011). *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, Çev. Erol Üyepazarcı. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- Çopur, H. (2012). *Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın komşu devletlerle ilişkileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Eckman, J. (1996). *Hârezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*, Yay. Haz. O. F. Sertkaya. Ankara: TTK.
- Ekici, K. (2005). Anadolu Selçuklu Devleti'nde Üç Kardeş Devri (1246-1266), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Tarih Anabilim Dalı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Isparta.
- Ekici, K. (2005). Anadolu Selçukluları'nda Türkmen İsyanlarının Nedenlerine İlişkin Tespitler, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 90-102.
- Ekici, K. (2012). İlhanlı Hükümdarı Geyhâtû ve Zamanı, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Isparta.
- El-Ömeri. (2014). Sehabeddin B. Fazlullah, Ebsar fi Mesaliku'l Memaliki'l-Emsar (Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım), Nşr. Ahsen Batur. İstanbul.
- Erdem, İ. (1995). *Türkiye Selçukluları-İlhanlı ilişkileri (1258-1308)* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ersan, M. (2010). *Türkiye Selçuklu Devleti'nin Dağılışı*, Ankara: Birleşik Yayınevi.
- Gökbel, A. (2000). *Kıpçak Türkleri*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kamalov, İ. (2003). *Moğolların Kafkasya Politikası*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Kaymaz, N. (1970). *Pervâne Mu'înü'd-Dîn Süleyman*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Kazvini, H. M. (2018). *Tarih-İ Güzide*, çev. Mürsel Öztürk. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Kirişoğlu, A. (2018). İlhanlılar Tarihinden Bir Kesit: Bâydû Han ve Devri, *İraniyat (İran Araştırmaları) Dergisi*. 3, Ankara.
- Koca, S. (1996). Türkiye Selçuklularında Ekonomik Politika, Erdem, *Atatürk Kültür Merkezi Dergisi (Özel Sayı II)* Ankara.
- Kofoğlu, S. (2006). *Hamidoğulları Beyliği*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Korobeinikov, D. (2014). *Byzantium and the Turks in the thirteenth century*. Oxford University Press.
- Merçil, E. (2006). *Müslüman-Türk Devletler Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Reşideddin Fazlullah (1940). *Tarih-İ Mübarek-İ Gazani*, Neş. Karl John. London.
- Şen, M. E., & Bingöl, G. (2022). Anadolu'da Moğol tahakkümüne karşı aykırı bir ses: Beylerbeyi Hatiroğlu Şerafeddin. *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 381-392. <https://doi.org/10.48120/oad.1171449>
- Sümer, F. (1969/1970). Anadolu'da Moğollar. *Selçuklu Araştırmaları Dergisi I*. 1-147.
- Sümer, F. (1992). *Çepniler (Anadolu'nun Bir Türk Yurdu Haline Gelmesinde Önemli Rol Oynayan Oğuz Boyu)*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Spuler, B. (1988). *İran Moğolları: Siyaset, İdare ve Kültür (İlhanlılar Dönemi, 1220-1350)* (A. Y. Ocak, Çev.). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Tarih-i Âl-i Selçuk (2014). (Anonim Selçuknâme), *Tercüme ve Notlar: Halil İbrahim Gök-Fahrettin Coşkun*. Ankara: Atıf Yayınları.
- Tekindağ, M. C. (1998). *Mehmed Beğ Devrinde Karamanlılar*, Tarih Dergisi. XIV.
- Turan, O. (2011). *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Turan, O. (1971/2010). *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul: Turan Neşriyat.
- Uzunçarşılı, İ. H. (2011). *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Yazıcızâde Ali (2017). *Tevarih-İ Âl-i Selçuk (Oğuznâme-Selçuklu Tarihi)*, Haz: Abdullah Bakır. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Yuvalı, A. (1985). *XIII. Yüzyılda Önyasyadaki Siyasi Bloklama*, TK. XXIII/262. Ankara.